

*Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія: історія

**ВИПУСК 1
2009**

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Періодичне видання

Наукові записки

Серія:

ІСТОРІЯ

Випуск 1

ТЕРНОПІЛЬ
2009

УДК 93
ББК 63
Н 34

Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – Вип. 1. – 230 с.

Друкується за рішенням вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка від 26 травня 2009 р. (протокол № 10).

Головний редактор

Іван Зуляк - доктор історичних наук, професор

Редакційна колегія:

Микола Алексієвець - доктор історичних наук, професор
Леся Алексієвець - доктор історичних наук, професор
Микола Бармак - доктор історичних наук, доцент
Лев Баженов - доктор історичних наук, професор
Петро Брицький - доктор історичних наук, професор
Олександр Добржанський - доктор історичних наук, професор
Степан Качараба - доктор історичних наук, професор
Павло Коріненко - доктор історичних наук, професор
Микола Литвин - доктор історичних наук, професор
Віктор Савенко - кандидат історичних наук, доцент
Борис Савчук - доктор історичних наук, професор
Олексій Сухий - доктор історичних наук, професор

Рецензенти:

Василь Ботушанський - доктор історичних наук, професор
Оксана Гомотюк - доктор історичних наук, доцент

У збірнику праць викладачів історичного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та інших вузів України друкуються матеріали оригінальних досліджень, що охоплюють широке коло проблем історії України, української історичної біографістики, всесвітньої історії, методики викладання історії, джерелознавства й історіографії, історії культури, а також уміщено методологічні проблеми наукових досліджень, рецензії та огляди.

Для науковців, краєзнавців, викладачів, аспірантів та студентів і тих, хто цікавиться історією України та зарубіжних країн.

©Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2009

ЗМІСТ

Розділ 1. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.....	3
Віктор Мудеревич	
ОДИН ЕПІЗОД РУСЬКО-СКАНДИНАВСЬКИХ ДИНАСТИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ НА ПОЧАТКУ XII СТ.....	4
Олег Шманько	
ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ЛІТОПИСНОГО ВАСИЛЕВА.....	9
Микола Бармак	
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ШЛЯХІВ СПОЛУЧЕННЯ ТА СТВОРЕННЯ ПОШТОВОЇ СЛУЖБИ НА ТЕРИТОРІЇ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ XVIII – ПЕРША ПОЛОВИНА XIX СТ.).....	12
Володимир Брославський	
ЗЕМЕЛЬНЕ ПИТАННЯ В ЦЕРКОВНІЙ ПОЛІТИЦІ РОСІЙСЬКОГО УРЯДУ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ У 30–50 РР. XIX СТ.....	16
Микола Москалюк	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ СИРОВИНОЮ В НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.....	21
Леонід Могильний	
ПОГЛЯДИ СЕРГІЯ ЄФРЕМОВА НА ДЕРЖАВНІСТЬ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРОГРАМИ УКРАЇНСЬКОЇ РАДИКАЛЬНОЇ ПАРТІЇ (1905 р.).....	26
Юрій Древніцький	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА СТАРОСОЛЬСЬКОГО ...	30
Павло Ткачук	
ОСВІТНЬО-ВИХОВНА РОБОТА В ГАЛИЦЬКІЙ АРМІЇ (1918–1920)	35
Віктор Шабельніков	
АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ У 1917-1921 РР.....	41
Віктор Савенко	
РОЛЬ НТШ У ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ТАЄМНОГО УНІВЕРСИТЕТУ (1921–1925) ...	46
Тетяна Оніпко	
МІЖНАРОДНИЙ ДЕНЬ КООПЕРАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	52
Іван Зуляк	
РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ “ПРОСВІТИ” В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	57
Оксана Муц	
УКРАЇНОМОВНА ПЕРІОДИКА СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ: УМОВИ ІСНУВАННЯ ТА ЧИННИКИ ПОСТУПУ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	67
Оксана Левицька	
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (1939–1941 РР.).....	73
Олександр Бровар	
МАТЕРІАЛЬНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ У ВУГІЛЬНІЙ ІНДУСТРІЇ ДОНБАСУ: 1943–1950 РР.....	81
Олег Клименко	
ГРОШОВІ ЗНАКИ ЄВРЕЙСЬКИХ ГЕТТО В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	85
Володимир Кіцак	
СИСТЕМА ОСВИТИ ДЕПОРТОВАНИХ З ПОЛЬЩІ УКРАЇНЦІВ ТА АГІТАЦІЙНА РОБОТА СЕРЕД НИХ.....	91
Ярослав Секо	
ТЕРНОПІЛЬСЬКА КРАЙОВА ОРГАНІЗАЦІЯ НАРОДНОГО РУХУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД СТАНОВЛЕННЯ (БЕРЕЗЕНЬ 1989 – БЕРЕЗЕНЬ 1990 РР.).....	95
Валерій Зайвий	
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБУВАННЯ УКРАЇНЦІВ В ІНОЕТНІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ (НА ПРИКЛАДІ СХІДНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ НАПРИКІНЦІ XX СТ.)	101

Оксана Махиня	
РОЗШИРЕННЯ СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ ДОБРОВІЛЬНИХ НАРОДНИХ ДРУЖИН У 60–70-Х РР. ХХ СТ.	106
Василь Чура	
СКОРОЧЕННЯ КОМПАРТІЙНИХ РЯДІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ КПУ НАПРИКІНЦІ 80-Х – ПОЧАТКУ 90-Х РР. ХХ СТ.	110
Ігор Тищенко	
ДО ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ (90-ТІ РР. ХХ СТ.).....	114
Розділ 2. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ	120
Івета Контрікова	
НІМЕЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА МЕНШИНА У СЛОВАЧЧИНІ. НІМЦІ СПІША	121
Ярослав Андрусак	
ПОЛЬСЬКО-УГОРСЬКЕ ПРОТИСТОЯННЯ НА КУТНОГОРСЬКОМУ З'ЇЗДІ 1471 РОКУ ТА ПОЗИЦІЯ ЧЕСЬКОГО ДВОРЯНСТВА	125
Яна Товтин	
РЕФОРМАЦІЯ ТА ЦЕНТРАЛЬНОСЛОВАЦЬКІ ШАХТАРСЬКІ МІСТА (50–60-ТІ РР. ХVІ СТ.).....	131
Елла Бистрицька	
УКРАЇНСЬКИЙ АСПЕКТ У РОСІЙСЬКО-ВАТИКАНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ ПІД ЧАС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	136
Наталія Романишин	
КАРПАТСЬКА УКРАЇНА В ПОЛІТИЦІ КРАЇН ЗАХОДУ	141
Розділ 3. ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ	147
Володимир Окаринський	
“БАЛАГУЛЬЩИНА” (БАЛАГУЛЬСТВО) 1830–1850-Х РР. ЯК КОНТРАКУЛЬТУРНИЙ РУХ І ПОПЕРЕДНИК МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР НОВІТНЬОГО ЧАСУ	148
Павло Смоляк	
ДАВНІ ТА СУЧАСНІ ФОРМИ ТРАДИЦІЙ КОЛЯДУВАННЯ У ЗАХІДНОМУ ПОДІЛЛІ	154
Наталія Сушко	
ЗНАЧЕННЯ ІСТОРИЧНИХ ПАМ'ЯТОК У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ І ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ.....	160
Володимир Старка, Ярослава Ковбасюк	
ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ: МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ.....	165
Галина Петришин	
УКРАЇНСЬКА ЕЛІТА В КОНТЕКСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НИНІШНІ СУСПІЛЬНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ	170
Розділ 4. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА ІСТОРІОГРАФІЯ	173
Оксана Ятишук	
ІСТОРІОГРАФІЯ ЕТНОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОБОЖАНЩИНИ ХVІІІ СТ.	174
Тетяна Лахманюк	
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ГОРБАЧЕВСЬКОГО: ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	178
Андрій Ліньов	
ПОЛІТИЧНІ РЕПРЕСІЇ ЩОДО РЕПАТРИЙОВАНИХ “ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ” В ПІВДЕННО-ЗАХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ УПРОДОВЖ 1944–1953 РР.: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ.....	181
Андрій Кліш	
КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНЦІВ У ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: ОГЛЯД СУЧАСНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ.....	186

Валентина Бездрабко	
РОЗВИТОК ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ДІЛОВОДСТВА Й ЕВОЛЮЦІЯ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА У 1970–1980-х РОКАХ.....	194
Вадим Оліярник	
ІСТОРИЧНА НАУКА У ЛЬВІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА В 1991– 2008 РР.....	202
Розділ 5. РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ	210
Іван Зуляк	
РЕЦ.: МОСКАЛЮК М. М. РОЗВИТОК ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ У НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ: МОНОГРАФІЯ. – ТЕРНОПІЛЬ: ВЕКТОР, 2009. – 336 С.	211
Віталій Масненко, Юрій Присяжнюк	
КУРС ЛЕКЦІЙ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ЧОТИРЬОХ ЧАСТИНАХ / АВТ. КОЛ.: П.С. КОРИНЕНКО ТА ІН. – ТЕРНОПІЛЬ: ВИДАВНИЦТВО "АСТОН", 2007	213
Петро Брицький, Валерій Нестеренко	
РЕЦ.: ЛОЗОВИЙ ВІТАЛІЙ. АГРАРНА РЕВОЛЮЦІЯ В НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ: СТАВЛЕННЯ СЕЛЯНСТВА ДО ВЛАДИ В ДОБУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (БЕРЕЗЕНЬ 1917 – КВІТЕНЬ 1918 Р.). МОНОГРАФІЯ. – КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ: ПП. "МОШАК М.І.", 2008. – 480 С.....	220
Олег Полянський	
ЕНДРЮ ВІЛСОН. УКРАЇНЦІ: НЕСПОДІВАНА НАЦІЯ. – К.: "К.І.С.", 2004. – 552 С.....	222
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	225

УДК 94 (4) "0375/1492

Ярослав Андрусяк

ПОЛЬСЬКО-УГОРСЬКЕ ПРОТИСТОЯННЯ НА КУТНОГОРСЬКОМУ З'ЇЗДІ 1471 РОКУ ТА ПОЗИЦІЯ ЧЕСЬКОГО ДВОРЯНСТВА

У статті висвітлено польсько-угорське протистояння на Кутногорському з'їзді 1471 р., в період виборів чеського короля.

Після смерті короля Їржі з Подебрад 22 березня 1471 р. почалася боротьба за чеський престол. Упродовж квітня-травня 1471 р. визначились основні кандидати, які стали претендентами на корону Чеського королівства, а саме: угорський король – Матяш Корвін, польський король – Казимир IV та його син Владислав II Ягеллон, імператор Німецький – Фрідріх III, воєвода – Альбрехт Саксонський. У період з березня по травень 1471 р. внутрішньополітична ситуація у Чеському королівстві була напруженою. Після тривалих переговорних процесів було встановлено, що, враховуючи позиції всіх кандидатів на чеський трон, а також інтереси чеського дворянства, новий король має бути обраний на виборчому з'їзді у м. Кутна Гора [8, с. 3; 10, с. 84].

Проблема польсько-угорського протистояння на Кутногорському з'їзді досліджена недостатньо. У зарубіжній історіографії увагу Кутногорському з'їзду приділяли такі вчені, як П. Веселскі [23], З. Неєдли [15], А. Заваділ [27], Р. Грецьк [4].

Окремі аспекти питань висвітлені в працях Ф. Палацького [16], М. Капавікової, Л. Ванька [8] та Й. Мацека [13].

Відзначимо, що за останні роки в зарубіжній історичній науці немає публікацій з цієї проблеми, а щодо української історіографії, то ця проблема практично не досліджена. Суперечливими і дискусійними залишаються питання, пов'язані із законністю права окремих кандидатів на престол та позицією чеського дворянства під час виборів нового короля.

Спираючись на джерела та праці польських, чеських і угорських дослідників, автор публікації здійснив спробу подати об'єктивний аналіз польсько-угорського протистояння на Кутногорському з'їзді і визначити позицію чеського дворянства.

Документальною основою для написання нашої наукової студії послужили публікації у збірнику "Archiv Český".

Чеське дворянство намагалося відстояти свої права і привілеї після смерті короля Їржі з Подебрад та відвернути війну. Найбільшу небезпеку для чеського дворянства становив король Матяш Корвін, який, за рішенням Оломоуцького з'їзду, проведеного у 1469 р., отримав законне право на чеську корону [2, с.21–22]. Чеське дворянство насамперед бажало обрати короля, який зумів би забезпечити їхні інтереси, підтвердити привілеї і свободи. Не менш важливим залишалось і питання свободи віросповідання. Завдяки зусиллям чеського дворянства було призначено з'їзд у Кутній Горі на 20 травня 1471 р., де за становим правом мав бути вільно обраний новий король.

Крім польських та угорських послів, на з'їзд до Кутної Гори прибули і послы імператора Фрідріха III та воєводи Альбрехта Саксонського, але реальних шансів на чеську корону останні два кандидати не мали. Імператор Фрідріх III претендував на чеський трон на основі спадкових династичних відносин між Чехією та Австрією. Відомо, що стосунки чеського дворянства з імператором Фрідріхом III були загострені. Імператор Фрідріх III часто змінював свою позицію і, в залежності від ситуації, то допомагав Чеському королівству, то виступав на боці їх суперників. Свідченням того, що сам імператор Фрідріх III розумів своє безсилля у боротьбі за чеський престол, був той факт, що 28 травня 1471 р. послы Фрідріха III під розписку підписали чеську корону на користь короля Матяша Корвіна [15, с. 54].

Ще менші шанси залишалися у воєводи Альбрехта Саксонського. Після смерті короля Їржі з Подебрад, упродовж березня–травня 1471 р., він активно шукав союзників серед чеського дворянства. Його підтримали Бенеш з Вейтміле, брати Буріані з Гутштейна, Бенеш з

Коловрат та Ржегорж Геїмбург. Незважаючи на підтримку цих знатних чеських дворян, шанси воєводи Альбрехта Саксонського були слабкі. Наперед зазначимо, що Альбрехт Саксонський на виборах отримав декілька голосів, але, за свідченням чеських істориків, після з'їзду ці дані були знищені [8, с.4].

Під час Кутногорського з'їзду Альбрехт Саксонський зі своїм військом перебував у Празі і на прохання чеських дворян за обіцяну винагороду мав забезпечити військову охорону під час виборів. За таких обставин основними кандидатами на престол ставали польський король – Казимир IV зі своїм сином Владиславом II Ягеллоном та угорський король – Матяш Корвін [15, с.54].

Перед висвітленням проблеми польсько-угорського дипломатичного протистояння автор публікації хоче звернути увагу ще на два дискусійні на сьогоднішній день питання. По-перше, чому король Матяш Корвін, маючи титули короля не лише угорського, але й чеського за рішенням Оломоуцького з'їзду, не зумів відразу без виборів утвердитись на чеському престолі? По-друге, чому на чеський престол стала претендувати польська династія Ягеллонів? На нашу думку, відповідь треба шукати у позиції чеського дворянства. Угорський король Матяш Корвін, маючи підтримку декотрих дворян у чеських землях, не став форсувати події після смерті Їржі з Подебрад. Для нього війна була невігідною, оскільки на неї потрібні були чималі кошти. Будучи де-факто королем Чехії, Матяш Корвін мав дуже сильну позицію. Його підтримав Папа Римський та імператор Фрідріх III. Судячи з викладених фактів, можна стверджувати, що за таких обставин Матяшу Корвіну було безглуздо розпочинати війну за чеську корону. Джерела й повідомлення свідчать, що король Матяш Корвін був упевнений у перемозі своєї кандидатури. бо до травня 1471 р. більш реального кандидата на чеський трон не було.

Відзначимо, що відомостей про польського кандидата упродовж березня–квітня 1471 р. немає. Дискусійним залишається питання про те, чи польська сторона сама проявила ініціативу взяти участь у виборах у Кутній Горі, чи все-таки це була ініціатива чеських дворян, які шукали альтернативу. Нам здається, що король Казимир IV самостійно вирішив втрутитися у виборчий процес. Свідченням цього є той факт, що ще за життя короля Їржі з Подебрад відбувалися переговори про успадкування трону після його смерті Казимиром IV чи його сином Владиславом II Ягеллоном. Щоправда, ці переговори не були закріплені документально. Говорити про те, що Казимир IV не мріяв про чеський трон, не можна. Саме король Казимир IV відправив послів 26 квітня 1471 р. до Чеського королівства для висунення своєї кандидатури. У цьому питанні не слід відкидати і роль чеського дворянства. Отримавши нову кандидатуру, що цілком влаштовувала чеське дворянство, останні відіграли дуже важливу роль у посиленні позиції польської сторони. Принагідно зазначимо, що альтернативою королю Матяшу Корвіну згодом стане не король Казимир IV, а його син Владислав II Ягеллон, який увійде в історію під прізвиськом король "добре" [1, с. 91].

Переходячи до висвітлення основного питання, а саме польсько-угорського протистояння за чеський престол, слід зазначити, що серед чеського дворянства не було одностайності, хто саме, Казимир IV чи Владислав II Ягеллон, стане кандидатом на трон [15, с. 170].

Відмітимо важливий факт, що після смерті короля Їржі з Подебрад у нього залишилось чотири сини: Вікторин, Їндржіх, Бочек та Гінек. Найстарший син князь Вікторин не міг претендувати на престол, тому що перебував у полоні в Угорському королівстві і прийняв католицизм, щодо князя Їндржіха, то його кандидатура мала більш історичний характер, ніж реальний. Сином короля Їржі з Подебрад було обіцяно всі маєтки, отримані ними у спадок. Крім того князь Їндржіх мав отримати посаду головного гетьмана Чеського королівства та першого радника нового короля. Натомість сини короля Їржі з Подебрад повинні були підтримати на виборах кандидатуру, запропоновану чеським дворянством.

Перебіг виборчих переговорів у Кутній Горі детально нам не відомий, але є інформація про окремі дні з'їзду [23, с. 189]. Можна констатувати, що з'їзд у Кутній Горі розпочався 20 травня 1471 р. Серед чеського дворянства, що підтримували угорського короля Матяша Корвіна, були Зденек з Штернберка, Їндржіх з Градця, Ян з Рожмберка, Ян з Швамберка, Ян з Рабштейна, Доброгость з Роншперка, Ян з Гасинбурка, Гануш з Коловрат та Тас з Босковіц – єпископ Оломоуцький. Чеське дворянство на з'їзді представляли Лев з Рожмберка, Ян Товачовський з Цімбурка, Мікулаш з Ландштейна – гетьман Болеславського краю, Бенеш з Коловрат, Вілем з Раби, Їндржіх з Сміжіц та інші. Альбрехт Костка з Поступіц, Ян з Пернштейна

та Мікулаш Трчка з Ліпи мали головувати на з'їзді. Таке поважне представництво засвідчувало, що виборам надавали важливого значення [15, с. 53; 27, с. 202–208].

З'їзд не мав чіткої програми дій, лише угорська сторона виробила певний план. За таких обставин важливу роль у виборах мала відіграти дипломатична майстерність представників кандидатів на трон. Чеське дворянство не визнавало рішення Оломоуцького з'їзду 1469 р. і в перший же день виборів запропонувало угорській стороні відмовитися від позиції, що король Матяш Корвін є одночасно і королем Чехії [2, с. 21–22].

На з'їзді 22 травня 1471 р. було вислухано представника польської сторони, дипломата Добеслава Лубелчіка з Курозвек. Про його промову є достатньо інформації.

Відомі два записи промови пана Лубелчіка. Перший написаний латиною і зберігається у Ватиканському архіві. Зміст цього виступу полягав в тому, що пан Лубелчік відстоює спадкові права по Ладиславові Погробкові на основі родинних відносин з дітьми Габсбургів. Ця промова не зовсім розкриває суть виступу Лубелчіка, і взагалі є сумнівні у її достовірності. Така промова поставила б під сумнів саме право претендента на трон. Адже Лубелчік говорив, що король Казимир IV не висував своїх спадкових прав на престол, та не акцентував на родинних зв'язках династій Ягеллонів, Габсбургів та Люксембурзьких. Він скоріше за все, претендував на королівську корону з огляду на свої дружні стосунки з покійним королем Іржі з Подебрад. Зазначимо, що сама промова написана гуманістичною латиною з усім колоритом тодішнього риторського багатослів'я. Сам пан Лубелчік не дуже добре говорив латиною. Скоріше всього запис латиною вів писар. Пан Лубелчік був досвідченим дипломатом і чеську мову знав, а на з'їзді у Кутній Горі використовували саме чеську мову [15, с. 160–161].

Інший текст промови подає кутногорський писар Ян Козлік. Він не був зацікавленою особою, щоб змінювати промову Лубелчіка. За повідомленням Козліка, пан Лубелчік просив обрати чеським королем Владислава II Ягеллона. У разі обрання Владислава II Ягеллона буде вирішене питання і щодо князя Вікторина, який перебував в угорському полоні [16, с. 30; 8, с. 5–6].

Зазначимо, що у повідомленні Козліка вказувалося на те, що сам король Іржі з Подебрад бажав бачити своїм наступником польського кандидата. Королю Казимиру IV були висунуті вимоги. Про які вимоги йдеться, нам невідомо, здається, що Козлік щось тут подав не зовсім вірно. Вимоги не могли бути висунуті й відправлені до Польщі без відома угорської сторони. Виявлення цього факту викликало б протест з боку угорських панів [6, с. 518]. Вимоги могли бути відіслані 27 травня 1471 р., вже після Кутногорського з'їзду. Відомо, що спочатку відбулися переговори у Кутній Горі, а вже потім посли поїхали до Польщі для того, щоб обговорити вимоги, які висували чеські дворяни [23, с. 149].

Лубелчік зачитав обіцянки польського короля Казимира IV, який мав намір захищати Чехію від ворогів, взяти на себе виплату всіх боргів Чеського королівства, що становили 150–160 тис. золотих [16, с. 30]. Підкреслимо, що Козлік цю обіцянку у своїй праці не зазначив. Оскільки матеріальні статки претендентів на трон відігравали чималу роль, то польський хроніст Ян Длугош у своїй праці навіть згадував таких грошовитих кандидатів, як французького короля Людовіка XI та баварського воєводу Людвіга [20, с. 551]. Казимир IV обіцяв станам, що не посягатиме на їх привілеї та залишить незмінними питання віри і свободи віросповідання. Після таких обіцянок і пропозицій польська кандидатура стала головною. Про це свідчать і дії угорської сторони, яка в той же день повідомила короля Матяша Корвіна в Іглаву про зміни в настроях з'їзду. Угорські пани, серед них і Зденек із Штернберка, в четвер 23 травня 1471 р. прислали до короля Матяша Корвіна своїх радників з вимогою відіслати до Кутної Гори послів на зразок польських, які мали б виступити. Король Матяш Корвін, розуміючи небезпеку ситуації, що склалася, відправив посольство, яке очолив єпископ Ягерський Ян Беценслоер, німець, родом із Сілезії та Мікулаш Чупор – воєвода Седміградський в супроводі 400 вершників [15, с. 164–165; 8, с. 6–7].

Отже, поява польської сторони і її вдала дипломатична тактика, були неочікуваними для короля Матяша Корвіна і його оточення. Звичайно, єдине, що давало можливість королю Матяшеві Корвіну стати законним королем Чехії – це можливість перемогти у дипломатичному протистоянні.

Угорська сторона виступила 25 травня 1471 р. Акцент був поставлений на об'єднання Чехії та Угорщини. Крім того, Матяш Корвін обіцяв все те, що і король Казимир IV. Цю промову

більшість істориків відкидають, вважаючи її неправдивою. Існує твердження, що вже настільки некваліфікованих послів король Матяш Корвін не міг мати. Скоріш за все, йшлося про поділ Чеського королівства на сфери впливу – чеську та угорську. Було зрозуміло, що польська сторона після вдалої промови має великі шанси. Позиції Матяша Корвіна підривало й те, що він не міг торкатися таких важливих питань, як віра, захист чеських земель і т.д. [16, с. 30].

Негативну роль проти короля Матяша Корвіна відіграло й те, що він обрав не найкращих послів. Свідченням цього є той факт, що єпископ Ягерський свою промову виголошував не дуже голосно, а його докази не завжди були переконливими. Пан Зденек із Штернберка був добрим речником і, розуміючи помилку єпископа Ягерського, неодноразово перебивав його промову і висвітлював ту чи іншу позицію чіткіше. Такі неузгоджені дії викликали серед учасників з'їзду незадоволення та суперечку [23, с. 190; 20, с. 552].

Відзначимо, що на боці короля Матяша Корвіна виступив князь Вікторин, промова якого мала викликати позитивну реакцію [23, с. 191].

Не менш важливою проблемою для угорської сторони була відповідь щодо рішення з'їзду в Оломоуці і питання про те, чи хочуть вони вільно обрати короля. Щоб відповісти, угорська сторона отримала час до після обіду 25 травня 1471 р. Після перерви у роботі з'їзду два пани угорської сторони оголосили, що король Матяш Корвін наказав послам і своїм радникам залишити Кутну Гору. Того ж вечора вони виїхали з Кутної Гори і залишили з'їзд [16, с. 31].

Як вважає більшість істориків, такі дії були помилковими. Своїм демаршем угорська сторона прагнула зірвати роботу з'їзду. Поспішний від'їзд посла пояснювали різними причинами. Зденек із Штернберка і князь Вікторин потім повідомляли, що їх змусили під страхом смерті залишити з'їзд. Вже 26 травня 1471 р. пани прибули в Їглаву. Коли вранці стало відомо, що угорська сторона справді залишила Кутну Гору, з'їзд призупинив роботу. Разом із угорськими панами з'їзд залишили Альбрехт Костка з Поступіц, Ян з Пернштейна і Мікулаш Трчка з Ліпи. Довідавшись про це, Альбрехт Саксонський, що перебував у Празі, зразу повідомив у Німеччину, що з'їзд безрезультатно припинив роботу.

Усвідомлюючи свою поразку у дипломатичній боротьбі, король Матяш Корвін, вдався до тактики зриву виборів. Зірвавши вибори, він отримав би нову можливість стати законним королем Чехії. Зазначимо, що в такій ситуації ініціативу взяло на себе чеське дворянство. Зрозумівши небезпеку зриву виборів, чеські пани продовжили виборчий процес і 26 травня 1471 р. скликали нараду. Велика заслуга в тому, що з'їзд продовжив свою роботу, належить графу Цтібору Товачовському з Цімбурка. Було вирішено якомога швидше обрати короля, і саме у Кутній Горі. Проти цього виступили лише празькі дворяни. Вони відстоювали позицію, що з'їзд має обрати короля саме у Празі [23, с. 191; 24, с. 23].

Причина такої непоступливості пояснюється тим, що міста боялися втратити свої виборчі права і намагалися відстояти свої позиції. Свідченням цього твердження є той факт, що отримавши гарантії своїх прав, празькі дворяни погодилися на поступки. Було призначено зібрання на 27 травня 1471 р.

Зазначимо, що угорці ще станом на 25 травня 1471 р. мали непогані шанси, а від'їзд позбавив їх шансу повністю [15, с. 167]. Незважаючи на те, що кандидатура короля Матяша Корвіна відпала, було незрозуміло, яку саме польську кандидатуру хоче бачити чеське дворянство за свого короля. Відзначимо, що престол міг посісти як Казимир IV, так і Владислав II Ягеллон. Більш бажаним був король Казимир IV, особа досвідченіша, старша і могутніша, ніж молодий Владислав II Ягеллон. У понеділок 27 травня 1471 р. об 11⁰⁰ чеським королем було обрано Владислава II Ягеллона (1456–1516) [21, с. 20; 3, с. 159; 9, с. 41; 12, с. 126, 1, с. 90; 18, с. 5].

Нам видається вірогідним, що на рішення чеського дворянства обрати королем Владислава II Ягеллона вплинули не польські послы, а розуміння, що молодий король Владислав II Ягеллон повністю зможе підтвердити їхні права і привілеї та буде цілком підконтрольний їм.

Рішення було оголошено всьому з'їзду, а потім повідомлено народу. З'їзд встановив земським гетьманом князя Індржіха. Це рішення мало силу аж до приходу нового короля [23, с. 194].

Воєводі Альбрехту Саксонському було обіцяно виплатити всі затрати. Він також мав допомоги у переговорах з королем Матяшем Корвіном. Про це свідчить лист єпископу Оломоуцькому – Альбрехту Косткові з Поступіц [15, с. 168].

Після виборів Кутногорський з'їзд займався рішенням про вибори короля і проголошенням виборчого документу, в якому йшлося про вимоги до короля та статті, які Владислав II Ягеллон мав видати 16 червня 1471 р. у Кракові [29, с. 444–451; 25, с. 117].

У 19 статтях йшлося про те, що король повинен був підтвердити всі земські привілеї; виплатити борги війську Тржі з Подебрад; виплатити за надану військову допомогу під час виборів воєводі Альбрехту Саксонському; шанувати родину померлого короля, залишити їх при всіх своїх правах; визволити князя Вікторина з угорського полону [26, с. 451–455].

Перший же пункт статті засвідчував привілеї міста Праги; друга і третя статті підтверджували свободи віросповідання та визнавали гуситського архієпископа [25, с. 118–119; 16, с. 36].

Відразу було створено посольство на чолі з Цтібором Товачовським з Цімбурка, щоб ці вимоги були доставлені до Кракова і затверджені. На цьому Кутногорський з'їзд завершився [15, с. 168–169; 19, с. 13–20]. Чеські послы 9 червня 1471 р. зі з'їзду Кутногорського поїхали до Кракова. У четвер 13 червня 1471 р. їм було дано слово. Вже 15 червня 1471 р. після того, як були узгоджені всі вимоги чеського дворянства до нового короля, Владислав II Ягеллон затвердив їх. При всій королівській знаті 16 червня 1471 р. Владислава II Ягеллона затвердили королем. Першим рішенням Владислава II Ягеллона стало затвердження нових урядовців королівства. Ян Єнец з Яновіц, Лев з Рожміталу, Вілем молодший з Різмберка стали найвищими графами; суддею – Індржіх з Страже, найвищими писарями – Мікулаш з Ландштейна, Самуель з Градецьку, найвищу канцелярію очолив – Цтібор Товачовський з Цімбурка. Чеським католикам був даний новий архієпископ Ян Длугош, найвищим міністром став Бенеш з Веїтміле [16, с. 35–37].

Свідченням того, що король Матяш Корвін шукав різні шляхи для збереження своєї влади у Чеському королівстві є той факт, що до Польщі був відправлений єпископ Тас з Босковіц, який три роки до того домовлявся про шлюб короля Матяша Корвіна з донькою короля Казимира IV. Він знову мав обговорити пропозицію про шлюб, з метою утворення родинних зв'язків. Із королевою Гедвікою мав жити і її брат при угорському дворі і бути спадкоємцем корони не лише Чехії, але й Угорщини, якщо король Матяш Корвін помре без законного спадкоємця чоловічого роду. Таким чином, король Матяш Корвін хотів отримати вплив над королем Владиславом II Ягеллоном [16, с. 38]. Всі суперечності мають бути передані для вирішення Папі Римському, або імператору, або великому з'їзду всіх вищих дворян трьох королівств: Чеського, Угорського та Польського. Ці пропозиції були висунуті 9 червня 1471 р. Король Казимир IV 12 червня 1471 р. відповів, що не збирається нікого переконувати, оскільки його син має всі права на престол і був обраний з'їздом у Кутній Горі [28, с. 455–456; 22, с. 10–13].

Угорська сторона після від'їзду з Кутної Гори не була пасивною. Що не вдалося переговорами, мало вдатися силою. У надії, що з'їзд не прийме рішення, угорська сторона наполягала і просила папського легата єпископа Ферарського Вавжінця, щоб ухвалив короля Матяша Корвіна королем Чехії від імені Папи Римського. До цього процесу залучили й імператорських послів. Свідченням цього є переговори, які тривали з 26 по 27 травня 1471 р. У вівторок 28 травня 1471 р. в храмі Їглавському була зачитана папська булла Габрієлем Ронгоні, в якій йшлося про право легата Вавжінця утвердити королем Чехії Матяша Корвіна. Рішення було зачитано Яном з Рабштейна по-чеськи і угорським секретарем по-німецьки. Після цього єпископ Тас з Босковіц та Зденек зі Штернберка привели за традицією короля до вівтаря, де по-чеськи оголосили Матяша Корвіна королем, а єпископ Тас з Босковіц ухвалив це рішення латиною. Після урочистої частини коронація завершилась [3, с. 159; 11, с. 15; 16, с. 33].

Коронація Владислава II Ягеллона відбулася 22 серпня 1471 р. у Празькому замку в церкві св. Віта [5, с. 79; 17, с. 78; 3, с. 159; 22, с. 40–45]. Детального повідомлення про коронацію не маємо, але відомо, що коронував Владислава II Ягеллона єпископ Микола з Кам'янець-Подільського. На коронації були присутні не лише чеські та польські пани, а також пани із Саксонії та Бранденбурга. Все відбулося у кращих середньовічних традиціях. Чеське дворянство та духовенство склали присягу вірності королю Владиславу II Ягеллону [14, с. 111].

Станом на серпень 1471 р. ситуація була подібною на ту, що мала місце 22 березня 1471 р. Чеський народ знову отримав двох королів, одного – обраного більшістю, іншого –

папського, обраного меншістю. Є лише одна дуже важлива відмінність. Тепер за чеську корону вели боротьбу двоє завзятих католиків [15, с. 163].

Слід відзначити, що лише після довгих політичних змагань і суперечок, які тривали упродовж 1471–1490 рр. між королем Владиславом II Ягеллоном і королем Матяшом Корвіном, після смерті останнього 19 вересня 1490 р. королем Угорщини та Чехії став Владислав II Ягеллон [7, с. 10–19].

Наведені факти дають можливість зробити такі висновки. Король Їржі з Подебрад за своє життя домовився з королем Казимиром IV про те, що після нього правити Чехією буде син короля Казимира IV королевич Владислав II Ягеллон. Ці переговори не були узаконені документом. Владислав II Ягеллон справді у 1471 р. став королем Чехії. Всі, хто повідомляв у той час про обрання королем Владислава II Ягеллона, писали про це, як про результат добрих стосунків між королем Їржі з Подебрад та королем Казимиром IV. Але ми бачимо, що велика заслуга у цьому належить чеському дворянству. Обрання Владислава II Ягеллона є вдалою політикою польських дипломатів та чеського дворянства. Нагадаємо, що ще станом на 27 березня 1471 р. представники народної сторони не висували жодного кандидата, пізніше кандидатом виступає воєвода Альбрехт Саксонський. Аж до 27 квітня 1471 р. немає жодних повідомлень про польську кандидатуру. Щодо угорської сторони, то, як свідчать повідомлення, вони не вважали польську кандидатуру конкурентноспроможною. Ще одним важливим фактом є те, що станом на 26 травня 1471 р. чеська сторона не визначилась щодо особи вибору польського кандидата, не знала, чи це буде король Казимир IV, чи Владислав II Ягеллон. Також відзначимо, що король Матяш Корвін не був у такій складній ситуації, як вважали його дипломати. Він претендував на чеську корону в результаті Оломоуцьського з'їзду 1469 р. і цілий місяць був єдиним реальним кандидатом. Те, що чеська сторона вела переговори про вільні вибори з угорською стороною, є свідченням цього. Угорці занадто повільно реагували на перебіг подій, досить невдало провели переговори у Кутній Горі і налаштували з'їзд проти себе, залишивши його під час кульмінації. Такі дії привели до втрати позиції і прихильників. Зазначимо, що висунення кандидатури Владислава II Ягеллона було ініційовано не з боку чеської сторони, а польської. Казимир IV вдало заручився підтримкою відомих чеських панів, насамперед Цтібора Товачовського з Цімбурка. Так після промови пана Лубелчіка 22 травня 1471 р., Владислав II Ягеллон став першим кандидатом і його було обрано королем Чеського королівства. Важливим для польської сторони було й те, що король Казимир IV і Владислав II Ягеллон були слов'янами, а також проводили активну церковну політику. Вона висвітлюється як антиклерикалізм. Трактат Ваньке Валечовського з Кнежмоста є найрадикальнішим проявом антиклерикального руху. Щодо короля Матяша Корвіна, то він був прихильником Папи Римського, що суперечило інтересам реформаторської Чехії. Король Казимир IV, незважаючи на заборону Папи Римського спілкуватися із королем Їржі з Подебрад, продовжував із ним добрі стосунки. Виборами 1471 р. чеський народ отримав можливість закріпити право свободи віросповідання. Слід зазначити, що це був період післягуситський, коли до влади прийшли ті, хто воював за Реформацію. Саме тому, незважаючи на те, що Владислав II Ягеллон був католиком, він був обраний королем, оскільки обіцяв збереження згаданих інтересів чеського дворянства.

Список використаних джерел

1. Поп И. Ягеллонское интермеццо // Краткая история Чехословакии. С древнейших времён до наших дней. – М., 1988. – С. 90–96.
2. Bobková L. Korunní země v dějinách českého státu. – Praha, 2005.
3. Československé dějiny v datech. – Praha, 1986.
4. Hreck R. Elekcja kutnohorska 1471 roku // Slezki kwartalnik historyczny 27. – Sobótka, 1972.
5. Janowi z Rosenberka: že na hranicích králowství řádné přijat jest, a korunování že ustanoweno ke dni 22 Aug. 1471, 13 Aug. (u Náchoda.) / Palacký F. (Edice pramenů (далі ed.)) Psaní Wladislawa II krále Českého z let 1471–1483 // Archiv český 6 (далі АС). – Praha, 1872. – S. 79.
6. Jordan, Königthum Georgs von Poděbrad. – Leipzig, 1861.
7. Kalous A. Volba uherského krále po smrti Matyáše Korvína // Dějiny a Současnost 24. – Praha, 2002. – № 3. – S. 10–17.
8. Kapaviková M. – Vaněk L. Volba Vladislava Jagellonského českým králem. Edice pamětního zápisu v kutnohorské knize sentenci z roku 1471. – Kutna Hora (okresní archiv), 1972.
9. Krofta K. Dějiny Československé. – Praha, 1945.
10. Kvirenc J., Kunstová E. České dějiny do roku 1914. – Český Tešín, 2006.
11. Letz R. Náčet dějin Uhorska a Mad'arska. S osobitným zreteľom na

mad'arskao-slovenské vzt'ahy. – Bratislava, 1995. 12. Macek J. Československá vlastivěda. – Praha, 1963. – Díl II. 13. Macek J. Jagellonský věk v českých zemích (1471 – 1526). – Praha, 1992. – Díl I. 14. Mosbach J. Przyczynki do dziejów Polskich. – Praha, 1860. 15. Nejedlý Z. Volba krále Vladislava II. z r. 1471 // Český časopis historický 11 (далі ЧЧН). – Praha, 1905. – S. 38 – 54, 160–173. 16. Palacký F. Děje národu českého v Čechách a na Moravě. – Praha, 1930. – Díl V. 17. Panu Janowi z Rosenberka: aby neodmeškal přijeti do Prahy ke dni sv. Wawřince ku korunování jeho. 1471, 1 Jul. (w Krakowé) / Palacký F. (ed.) Psaní Wladislawa II krále Českého z let 1471–1483 // AČ. – Praha, 1872. – S. 78. 18. Pošvár J. Politický vývoj ve Slezsku v letech 1471 – 1526. – Opava, 1960. 19. Prochaska A. Protazego biskupa poselstvo do Polski r. 1471 // Rozprawy Akademii Uniejetności. – Krakow, 1914. – Swazek 56. 20. Przewdziecki A. Jan Długosz, Historiae Polonicae XII, V. – Kraków, 1877. 21. Šimák J. V. (ed.), Kronika pražská Bartoše písaře. – Praha, 1907. 22. Veselský P. Některé listy krále Vladislava II. Obří Kutné Hoře zaslané (81), 1854. – Lumír IV. – S. 9–49. 23. Veselský P. O sněmu Kutnohorském po smrti krále Jiřího // Časopis českého muzea 2. – Praha, 1847. – S. 186–195. 24. Veselský P. Staré paměti Kutnohorské. – Kutna Hora, 1890. 25. Veselý Z. Dějiny českého státu v dokumentech. – Praha, 1994. 26. Zapis od krále Wladislawa stawům králowství Českého na wolení swé daný. W Krakowé, 1471, 16 Jun. / Palacký F. (ed.) Akta werejna i snémowní w králowství Českém, r. 1471 // AČ 4. – Praha, 1846. – S. 451–455. 27. Zavadil A. Volba českého krále na Horách Kutných // Historické Rozhledy II. – Praha, 1970. – S. 202–208. 28. Zdání pánůw koruny České ku králi Polskému Kazimirovi, jakowá odpowéd by Matiašowi Uherskému w přičině králowství Českého dána býti méla. R. 1471. / Palacký F. (ed.) Akta werejna i snémowní w králowství Českém, r. 1471 // AČ 4. – Praha, 1846. – S. 455–456. 29. Žadosti zemské na sněmu při wolení krále Wladislawa II ohlášené. (Na Kutné Hoře, 1471, konec měs. Máje.) / Palacký F. (ed.) Akta werejna i snémowní w králowství Českém, r. 1471 // AČ 4. – Praha, 1846. – S. 444–451.

Yaroslav Andrusyak

THE POLISH-HUNGARIAN OPPOSITION AT THE KUTNA HORA'S CONGRESS IN 1471 AND THE ATTITUDE OF THE CZECH NOBILITY TO IT

In the article the author outlines the Polish-Hungarian opposition at the Kutna Hora's congress in 1471, at the time of the Czech king election.

УДК 94 (4) "1492/1914

Яна Товтин

РЕФОРМАЦІЯ ТА ЦЕНТРАЛЬНОСЛОВАЦЬКІ ШАХТАРСЬКІ МІСТА (50–60-ТІ РР. XVI СТ.)

*Стаття присвячена висвітленню релігійних процесів, характерних для центрально-словацького регіону впродовж 1550–1560 рр. Головна увага зосереджена на викладенні окремих фактів, що стосуються поширення євангелістського вчення на теренах Словаччини через призму прийняття символу віри шахтарських міст відомого як *Confessio Heptapolitana*.*

Шахтарські міста є самостійною групою міст не лише на території Словаччини, але і в інших країнах, де вони існують. Щодо Словаччини, то це є винятково важливим, оскільки на досить невеликій території знаходилася значна кількість відомих шахтарських міст. У центрально-словацькому шахтарському регіоні розташовані 7 вільних королівських міст – Кремниця,